

УДК 343.123.12(477+100)

Олександр Олександрович ЮХНО,

доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-4771-0531>

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС ДЕТЕКТИВА: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ НАЦІОНАЛЬНОГО І ЗАРУБІЖНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

За дослідженням в законодавстві та практиці правозастосування правоохоронних органів України з'явився такий новий учасник (суб'єкт) кримінально-правових відносин, як детектив, що підлягає теоретичному переосмисленню цієї новації і проведенню відповідних досліджень. Без порівняльного аналізу національного і зарубіжного законодавства здійснити вказане неможливо. Детективи як учасники (суб'єкти) національного кримінального процесу набули повноважень на здійснення кримінального провадження із набранням чинності Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України». Як повідомив очільник Національного антикорупційного бюро України А. Ситник, детективи внесли перші кримінальні провадження до Єдиного реєстру досудових розслідувань 4 грудня 2015 року. Згідно з ч. 1 ст. 38 КПК України органами досудового розслідування (органами, що здійснюють дізнання і досудове слідство) є: слідчі підрозділи: а) органів Національної поліції; б) органів безпеки; в) органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства; г) органів державного бюро розслідувань; д) органів Державної кримінально-виконавчої служби (з 21.12.2016); підрозділ детективів, підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України.

Підслідність детективів Національного антикорупційного бюро України визначається ч. 5 ст. 216 КПК України. Відповідно до ч. 1, 2 ст. 41 КПК України оперативні підрозділи органів Національної поліції, органів безпеки, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового і митного законодавства, органів Державної пенітенціарної служби України, органів Державної прикордонної служби України здійснюють слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, прокурора, а підрозділ детективів, оперативно-технічний підрозділ та підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України – за письмовим дорученням детектива або прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

Під час виконання доручень слідчого, прокурора працівник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого. Співробітники оперативних підрозділів (крім підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України) не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора. Згідно з абзацом 11 ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» оперативно-розшукова діяльність здійснюється оперативними підрозділами Національного антикорупційного бюро України – детективами, оперативно-технічними підрозділами, підрозділами внутрішнього контролю. Проаналізувавши вищевказані положення чинного законодавства України, доходимо висновку, згідно з яким у випадку здійснення кримінального провадження детективи Національного антикорупційного бюро України наділені повноваженнями слідчого. Одночасно вони, на відміну від слідчого, є повноправними суб'єктами здійснення оперативно-розшукової діяльності.

Слід також зазначити, що суб'єктами досудового розслідування є підрозділи детективів, підрозділи внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, а суб'єктами оперативно-розшукової діяльності є детективи, оперативно-технічні підрозділи, підрозділи внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України.

В порівняльному аспекті у Англії досудове слідство здійснюють коронер та поліція. Коронер – це посадова особа, обов'язком якої є проведення дізнання щодо нещасних випадків з летальним кінцем або смерті за невстановлених обставин. Під час проведення розслідування коронер здійснює огляд трупа, опитує свідків, проводить розшук підозрюваної особи, може заарештувати її без санкції суду. Коронер скликає спеціальне журі присяжних, які мають визначити причини смерті, спираючись на докази, встановлені коронерським дізнанням, та фіксує причини смерті спеціальним вердиктом. Якщо коронерське журі дійде висновку, що смерть була природною, то на підставі вердикту справа закривається. При встановленні обставин, які свідчать про насильницьку смерть або спровоковане самогубство, ухвалюється вердикт для суду, але дізнання коронера не повинно закінчуватись висновком щодо винуватості певної особи у вчиненні злочину чи остаточним висновком щодо причини насильницької смерті. Вказаний вердикт разом із матеріалами дізнання направляється до суду або прокурора, який проводить повне розслідування. Суд і органи обвинувачення не зв'язані вердиктом коронерських присяжних і проводять слухання у звичайному порядку, у якому коронер може виступати як свідок. Поліція Англії заснована в 1663 р. На даний час нараховується понад 40 регіональних поліцейських служб, більшість із яких очолюють старші констеблі. Найбільшою є Лондонська столична поліція, штаб-квартира якої називається Скотланд Ярдом. Ядро поліції це констеблі. Вони проводять основну роботу з виявлення, попередження та розслідування злочинів. Деякі із поліцейських займаються детективною діяльністю на постійній основі у складі підрозділів. Детективи в контакт з криміналістами (працівниками науково-технічних підрозділів) займаються розслідуванням найбільш складних кримінальних проваджень. Розслідуванням кримінальних проваджень займаються також й інші органи: Податкова служба, Інспекція охорони здоров'я і санітарної безпеки, Департамент соціального забезпечення, Митна служба, Інспекція з питань заробітної плати та ін.

У США досудове слідство проводять спеціалізовані федеральні органи: Федеральне бюро розслідування, Федеральна митна служба, Федеральне бюро тюрем, Служба імміграцій та натуралізації, Федеральна секретна служба (входить до структури Міністерства фінансів та здійснює охорону Президента США, а також боротьбу з підробкою грошей), Федеральна служба маршалів, Адміністрація по боротьбі з наркотиками тощо, а також поліція. До федеральної поліції відноситься поліція у місті Вашингтон, національних парках, заповідниках. Більшість поліцейських підрозділів, які займаються розслідуванням злочинів, підпорядковані центральній владі штату і органу місцевого самоуправління. Розслідують злочини і коронери – виборні посадові особи, які проводять невідкладні слідчі дії у випадку виявлення трупів із ознаками насильницької смерті, якщо поліція не почала своє розслідування. Активну роль у розслідуванні злочинів відіграють приватні детективи та їх об'єднання. На підставі контрактів вони надають професійну допомогу фізичним і юридичним особам у збиранні доказів, розслідуванні кримінальних проваджень.

Аналіз вищевказаних джерел надає можливість стверджувати, що поняття «детектив» у різних країнах світу має неоднакове значення. Вказана обставина обумовлює відповідний процесуальний статус зазначеного учасника (суб'єкта) у кримінальному провадженні. В наступний час Головним слідчим управлінням Національної поліції України здійснюється експеримент, згідно з яким у його центральному апараті співпрацюють слідчі й детективи. Практика такої діяльності напрацьовується, що підлягає свого вивчення. Втім, підняті питання не є остаточними і підлягають окремому дослідженню, або науковому вивченню.

Список бібліографічних посилань: 1. Детективи Антикорупційного бюро розпочали перші розслідування. URL: <http://golosukraine.com/publication/politika/ukrayina/50230-detektivi-ntikorupcijnogo-byuro-rozpochali-pershi/> (дата звернення: 20.06.2018). 2. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 17.10.2018). 3. Михеєнко М. М., Молдован В. В., Радзівєвська Л. К. Порівняльне судове право. Київ, 1993. 328 с. 4. Молдован А. В. Порівняльне кримінально-процесуальне право: Україна, ФРН, Франція, Англія, СІНА : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 1999. 400 с. 5. Про Національне антикорупційне бюро України : закон України від 14.10.2014 № 1698-VII // БД «Законодавство

України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18> (дата звернення: 17.10.2018). 6. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-XII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення: 17.10.2018).

Одержано 19.10.2018